

ERYTHRAİ'DA BULUNAN ROMA GÜMÜŞ SİKKE DEFİNESİ*

ALPAY PASINLI - SEVİNÇ PASINLI

İzmir'in Çeşme ilçesinin kuzeyinde yer alan ve ilçeye 17 km. uzaklıkta bulunan antik Erythrai'daki (bugünkü İldırı köyü) arkeolojik kazılar 1977 yılında da sürdürülmüştür¹.

Köyün kuzeyinde, Hüseyin Yavuz'a ait tarla içerisindeki Hellenistik teras duvarının hemen önünde yanyana sondaj kareleri açılmıştır. Duvarın kuzey tarafında açılan bu sondajlardan B karesinde, duvarın en alt sırasına 1.75 m. uzaklıkta, toplu halde 13 adet sikke bulundu.

Sikkeler buldukları zaman çok fazlasıyla okside olmuştu; birkaç tanesinin dışında diğerleri tanınamayacak durumda olan bu sikkelerin bronz oldukları sanılmıştı. Envantere geçirilebilmeleri için temizlenmeleri gerekiyordu. Bu amaçla işe başladığımızda, bazılarının üzerinde ince dokulu tekstil kalıntılarının var olduğunu gördük. Zamanın etkisiyle sarı renge dönüşmüş bu tekstil kalıntılarından dolayı sikkelerin kumaş bir kese içinde düşürülmüş veya gömülmüş oldukları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bronz oldukları sanılan bu sikkelerden daha ilkinin temizliğine başlandığında oksidasyon tabakasının altından gümüş çıktığı görüldü. Temizlik işlemleri tamamlandığında elimizde -az kullanılmış ve aşınmamış- 13 adet gümüş sikkeden oluşmuş bir "Roma definesi" vardı².

Sikkeler, aralardaki bazı eksikliklere karşın birbirini takip eden imparatorlara aittir. Ayrıca, sikkelerden 2 adedi de imparatorluk ailesinden kadınlara ait bulunmaktadır (bkz. Katalog no.2 ve 12). İmparatorlardan bazılarının ise birden fazla sikkesi vardır; bunlar o imparator

* Kazı üyesi olarak katıldığımız 1977 yılı çalışmalarında bulunan bu defineyi yayınlamamız için bizi teşvik eden ve gerekli izni veren değerli Hocamız, Kazı Başkanı Sayın Ord.Prof.Dr. Ekrem Akurgal'a teşekkürü bir borç biliriz.

¹ Erythrai şehri ve kazıları hakkında bilgi için bkz. E. Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970; C. Bayburtluoğlu, *Erythrai*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1975.

² Define (Kazı Env.No.77.99 - 77.111) bugün Çeşme Müzesinde muhafaza edilmektedir.

run değişik tarihlerde basılmış sikkeleridir. Bu özellikleri göz önünde bulundurarak, bu küçük definenin, sahibi tarafından bir koleksiyon şeklinde tertip edilmiş olabileceğini düşünebiliriz.

Defineyi oluşturan sikkelerin ait oldukları kişilere göre sayısal tasnifi şöyledir:

3 adet Domitian

1 " Julia (Titus'un kızı olup Domitian'ın gayri resmi karısıdır³)

2 " Traian

1 " Hadrian

3 " Antoninus Pius

1 " Divus M. Antoninus

1 " Faustina II (Marcus Aurelius'un karısı)

1 " Septimius Severus

Bu küçük definedeki 13 sikkeden 3 tanesi (katalog no.1, 2, 4) *tetradrahmi*, diğer 10 tanesi (katalog no.3, 5-13) ise *denarius*'dur.

Sikkelerin iki değişik şehirde basılmış oldukları saptanmıştır. Yukarıda katalog numaralarını verdiğimiz 3 adet *tetradrahmi* Efes'te⁴, 10 adet *denarius* ise Roma'da basılmışlardır⁵.

Elimizdeki en erken tarihli sikke Domitian (M.S.81)'a, en geç olanı ise Septimius Severus (M.S. 193-194)'a aittir. Böylece define, Roma İmparatorluk Devri içinde 100 seneden fazla bir zamanı kapsamaktadır.

3 Julia (M.S. 66-91), Titus'un kızıdır. Domitian karısı Domitia'nın bir sevgilisi olduğunu öğrenince, M.S. 83 yılında yeğeni Julia'yı da saraya alarak iki kadınla birlikte yaşamaya başlamış; fakat onunla resmi olarak evlenmemiştir (bkz. O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul, 1976, s.160).

4 Bu sikkelerin basıldığı yer B.M. Katalogu (H.Mattingly, *Coin of the Roman Empire in The British Museum*, London, 1930 vd.)'da şüpheli olarak Efes gösterilmişse de, R.I.C. (H.Mattingly - E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, London, yenibaskım 1968)'de darp yerleri tereddütsüz Efes olarak gösterilmiştir. Definenin Efes'e çok yakın bir mesafedeki Erythrai şehrinde bulunmuş olması söz konusu sikkelerin Efes'te basıldıklarına kesinlik kazandırmaktadır.

5 Her bir sikkenin hangi şehirde basılmış olduğu katalog kısmında ayrı ayrı gösterilmiştir.

KATALOG

- 1- DOMİTİAN Lev. I,1 a-b
 Basıldığı yer : Efes, M.S.82
 Ön yüz : IMP.CAES.DOMITIAN AVG.P.M.COS.-
 VIII (sola yukarı d.)
 Domitian'ın defne çelenkli başı sağa d.
 Arka yüz : Yazı yok. İki standard arasında lejyon kar-
 talı sağa d.
 Tetradrahmi. 10.50 gr., 26 mm.
 R.I.C.II, s.182, no.226; B.M.II, s.351, no.252, lev.68-4; C.667.
- 2- JULİA (Titus'un kızı, Domitian'ın gayri resmi karısı) Lev. I,2 a-b
 Basıldığı yer : Efes, M.S.81-84 (?)
 Ön yüz : IVLI ^ ^ VGVST ^ DIVI TITI F. (sola
 yukarı d.)
 Julia'nın giyimli büstü sağa d., dalgalı saç-
 ları başın arka tarafında, ense üzerinde kü-
 çük bir topuzla tutturulmuş.
 Arka yüz : Altta VEST ^ . Vesta bir taht üzerinde otu-
 ruyor sola d., üzerinde uzun, kıvrımlı bir
 elbise var.
 İleriye doğru uzattığı sağ elinde *palladium*,
 sol elinde ise diagonal vaziyette bir asa tu-
 tuyor.
 Tetradrahmi. 10.75 gr., 25 mm.
 R.I.C.II, s.183, no.231; B.M.II, s.353, no.258, lev.68-6; C.15.
- 3- DOMİTİAN Lev. I,3 a-b
 Basıldığı yer : Roma, M.S.88-89
 Ön yüz : IMP.CAES.DOMIT.AVG. GERM.P.M.-
 TR.P.VIII.
 Domitian'ın defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : IMP.XIX COS.XIII CENS. P.P.P.
Giyimli ve miğferli Minerva bir gemi pruvası üzerinde ayakta duruyor, sağa d. Yukarıya kaldırdığı sağ elinde savurmak üzere olduğu mızrağı, sol elinde ise yuvarlak kalkan tutuyor. Ayaklarının sağında baykuş görülüyor.

Denarius. 3.30 gr., 18 mm.

R.I.C.II, s.170, no.137; *B.M.II*, s.331, no.152; *C.252*.

4- DOMİTİAN

Lev. I,4 a-b

Basıldığı yer : Efes, M.S.95

Ön yüz : IMP.CAES.DOMIT.AVG.GERM.P.M.TR.-
P.XIII.IMP.XXII.

Domitian'ın defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : COS.XVII CENS. P.P.P. Altta G.

İki standard arasında lejyon kartalı sağa d.

Tetradrahmi. 10 gr., 25 mm.

R.I.C.II, s.182, no.223; *B.M.II*, s.352, no.253; *C.94*.

5- TRAIAN

Lev. I,5 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S. 101-102

Ön yüz : IMP.CAES.NERVA TRAIAN AVG.GERM.
Traian'ın defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : P.M.TR.P.COS.IIII P.P.

Hercules alçak bir kaide (veya altar) üzerinde ayakta duruyor. Cepheden tasvir edilmiş, vücudu çıplak. Sağ elinde budaklı gürzünü tutuyor. Sol omuzundan yana aşağı doğru aslan postu sarkıyor.

Denarius. 3.15 gr., 18 mm.

R.I.C.II, s.247, no.49, lev.VIII-133; *B.M.III*, s.43, no.87; *C.231, 234*.

6- TRAIAN Lev. 1,6 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.112-117

Ön yüz : IMP.CAES.NER.TRAIANO OPTIMO AVG.
GER. DAC.

Traian'ın defne çelenkli, giyimli büstü sağa d.

Arka yüz : P.M.TR.P.C OS.VI.P.P. SPOR.

Miğferli, askerî elbiseli Virtus ayakta duruyor sağa d., yukarı kaldırmış olduğu sağ eliyle ucu aşağıda yere dayanmış bir mızrak, sol eliyle ise beli hizasında *parazonium* tutuyor.

Denarius. 3.20 gr., 18 mm.

B.M.III, s.112, no.560-562.

7- HADRIAN Lev. II,7 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.119-122

Ön yüz : IMP.CAESAR TRAIAN HADRIANVS
AVG.

Hadrian'ın defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : P. M.TR. P. CO S.III. Solda ve sağda SAL. AVG. Salus giyimli vaziyette ayakta duruyor sola d., ileriye doğru uzatmış olduğu sağ elinde bir *patera* tutuyor ve bu *patera*dan aşağıda ayakları önünde bulunan yuvarlak altara sarılmış olan yılanı besliyor. Yukarıya doğru kaldırmış olduğu sol elinde ise ucu aşağıda uzun bir mızrak tutuyor.

Denarius. 3.35 gr., 18 mm.

R.I.C.II, s.356, no.138; B.M.III, s.279, no.31, Lev.52-11;
C.1323.

8- ANTONIUS PIUS Lev. II,8 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.148-149

Ön yüz : ANTONINVS AVG. PIVS P.P. TR.P.XII.
Antoninus Pius'un defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : COS IIII.

Acquitas giyimli vaziyette ayakta duruyor sola d.

İleriye doğru uzattığı sağ elinde terazi, sol elinde ise büyük bir bereket boynuzu tutuyor.

Denarius. 3.25 gr., 18 mm.

R.I.C.III, s.48, no.177, Lev.II-33; B.M.IV, s.95, no.665; C.234-242.

9- ANTONINUS PIUS Lev. II,9 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.150-151

Ön yüz : IMP.CAES.T.AEL.HADR.ANTONINVS
AVG.PIVS P.P.

Antoninus Pius'un defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : TR.POT.XIIII COS.IIIII.Altta PIETAS.
Pietas giyimli vaziyette ayakta duruyor. Cepheden tasvir edilmiş, başı sağa d., sağ dizini hafifçe diğerine birleştirmiş. Sağ eliyle küçük bir geyik yavrusunu ön ayaklarından yakalamış; hayvanın arka ayakları yere basıyor. Sol elinde, içinde meyveler (?) bulunan büyük bir tabak tutuyor; bu elinin altında, yerde ateşli yuvarlak bir altar var.

Denarius. 3.50 gr., 18 mm.

R.I.C.III, s.50, no.201; B.M.IV, s.106, no.735, lev.15-17; C.616.

10- ANTONİNUS PİUS Lev. II,10 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.152-153

Ön yüz : ANTONINVS AVG. PIVS P.P.TR.P.XVI.
Antoninus Pius'un defne çelenkli başı sağa d.

Arka yüz : COS IIII.

Giyimli ve başı örtülü Vesta ayakta duruyor sola d.

Sağ elinde *simpulum*, sol elinde *palladium* tutuyor.

Denarius. 3.20 gr., 18 mm.

R.I.C.III, s.53, no.219, lev.II-41; B.M.IV, s.114, no.783, 784, lev.16-15, 785; C.197.

11- DİVUS M. ANTONİNUS Lev. II,11 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.180 (?)

(Marcus Aurelius'u kutsallaştırmak için Commodus zamanında bastırılmıştır.)

Ön yüz : DIVVS M.AN TONINVS PIVS.

Divus Marcus'un çelenksiz başı sağa d.

Arka yüz : CONSECRATIO.

Cepheden tasvir edilmiş, kanatları yarı açık, başı sola arkaya dönük kartal, girlandlı dörtköşe bir altar (veya kaide) üzerinde duruyor.

Denarius. 3.35 gr., 18 mm.

R.I.C.III, s.398, no.272; B.M.IV, s.692, no.17, lev.91-8; C.84.

12- FAUSTİNA II (Marcus Aurelius'un karısı) Lev. II,12 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.161-176

Ön yüz : F VSTIN VGVST

Faustina II'nin giyimli büstü sağa d.

Dalgalı saçları başın arka kısmında, ense üzerinde bir topuzla toplanmış.

Arka yüz : HILARITAS.

Hilaritas giyimli vaziyette ayakta duruyor
sola d.

Sağ elinde dikeye yakın vaziyette uzun bir
palmye dalı, sol elinde ise bereket boynuz-
zu tutuyor.

Denarius. 3.30 gr., 18 mm.

R.I.C.III, s.269, no.686; B.M.IV, s.399, no.100; C.686

13- SEPTİMİUS SEVERUS Lev. II,13 a-b

Basıldığı yer : Roma, M.S.193-194

Öü yüz : IMP.CAE.L.SEP. SEV.PERT.AVG.

Septimius Severus'un defne çelenkli başı
sağa d.

Arka yüz : LEG.XI III GE M.M.V. Altta TR.P.COS.

İk standard arasında, alçak kalın bir dal
üzerinde kanatları yukarıda lejyon kartalı
sola d.

Denarius. 3.55 gr., 18 mm.

R.I.C.IV-1, s.93, no.14, lev.5-4; B.M.V, s.22, no.20; C.-
271-272.

KISALTMALAR

B.M.: Mattingly, H., *Coins of the Roman Empire in The British Museum*, II-V, London, 1930-1950.

C.: Cohen, H., *Description historique des monnaies frappées sous L'Empire romain*, I-IV, Paris, 1880-1884.

R.I.C.: Mattingly, H. - Sydenham, E.A., *The Roman Imperial Coinage*, II-IV, London, 1926-1936 (Yenibaşım 1968).

A HOARD OF ROMAN SILVER COINS FOUND IN ERYTHRAI*

ALPAY PASINLI - SEVINÇ PASINLI

In 1977 archaeological excavations were carried out in the ancient site of Erythrai¹ (today the village of Ildırı), which is located to the north of, and 17 km. from, the town of Çeşme in the Izmir region.

North of the village, in a field owned by Hüseyin Yavuz, a series of sounding squares was dug immediately in front of a Hellenistic terrace wall located there. In sounding square B, dug to the north of the wall, 13 coins were found in a group at a distance of 1.75 m. from the bottom row of the wall.

The coins, which were thought to be bronze, were in an extremely oxidized condition when they were found; except for only a few of them, they were in an unrecognizable state. In order to be inventoried, the coins had to be cleaned. When we began the work of cleaning them, fine woven textile remains were noticed on some of them. Because of these textile remains, which had yellowed with age, it is gathered that the coins had been kept in a small cloth purse and that the purse had been dropped or buried. Furthermore, when we began to clean the first of these coins—which were thought to be bronze—we saw that there was silver beneath the coat of oxidation. When the work of cleaning was finished, we had before us a small "Roman Hoard"² consisting of 13 silver coins, only circulated and not worn.

The coins belong to emperors who follow one another in succession, although there are a few gaps in the sequence. Moreover, 2 of the coins belong to women of the imperial family (see. Catalogue nos. 2 and 12).

* We owe a debt of thanks to Ord.Prof.Dr. Ekrem Akurgal, director of the excavation, who permitted and encouraged us to publish this article. We had the honor of being members of the archaeological team that discovered the hoard. We also thank to Ronald Matz, who read and corrected the translation of the article.

1 For information on the city of Erythrai and excavations there see: E. Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1970; C. Bayburtluoğlu, *Erythrai*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1975.

2 The hoard (Excavation Inv.No. 77.99 - 77.111) is now kept in the Museum of Çeşme.